

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องขับลื้อ: ภูมิศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ วิธีวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicological Research) และชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราต่าง ๆ และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field work) มีการตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์การบันทึก โน้ตเพลง สรุปและการนำเสนอผลการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมการ

เป็นขั้นตอนในการหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องราว สถานที่ และสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขับลื้อและชาวไทลื้อ โดยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำราต่าง ๆ ในหัวข้อและประเด็นที่สัมพันธ์กับการกำหนดกรอบแนวความคิดของเรื่องที่จะศึกษา ได้แก่ ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการอพยพและการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อในประเทศไทย ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ของชาวไทลื้อ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน และจังหวัดพะเยา ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการขับลื้อ ทำนอง จังหวะ ลักษณะทางกายภาพและระบบเสียงของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ หน้าที่ทางสังคมของขับลื้อในสังคมชาวไทลื้อ

2. กลุ่มบุคคลข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับลื้อ ข้อมูลชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยาเบื้องต้นแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถจำแนกกลุ่มบุคคลข้อมูล เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มนักวิชาการที่ให้คำแนะนำปรึกษาในด้านต่าง ๆ

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชิต แม้นมลัย
- อาจารย์ยุทธพล อุ่นตาล
- อาจารย์วิโรจน์ ไชยดีกุล

2.2 กลุ่มศิลปินที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขับลื้อ

- นายกร แก้วคำแปง (ช่างขับลื้อและช่างเป่า)
- นางบัวตอง แสงทอง (ช่างขับลื้อ)
- นายสาม วงษ์ราษฎร์ (ช่างขับลื้อและช่างเป่า)
- นายแก้ว มาไกล (ช่างเป่า)
- นายยอด เชื้อนแก้ว (ช่างขับ)
- นางคำ มูลศิริ (ช่างขับ)
- นายปิง ไชยลังกา (ช่างเป่า)
- นางอ่อนน้อย (ช่างขับจากสิบสองปันนา)

2.3 กลุ่มบุคคลที่อยู่ในวัฒนธรรมไทลื้อและเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับชาวไทลื้อ

- พระครูสุภัทรพรหมคุณ
- นายมูล วงศ์ใหญ่
- นายประดิษฐ์ อินทะรังษี
- นายธรรม นามเจริญ

3. การเลือกพื้นที่วิจัย

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไทลื้อ และการสำรวจพื้นที่จังหวัดพะเยา เบื้องต้น ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่วิจัยแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกศึกษาขับลื้อในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน ด้วยเหตุผลดังนี้

1.3.1 อำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน เป็นอำเภอที่มีชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุดในจังหวัดพะเยา และยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการขับลื้อที่ได้รับความนิยมมาแต่อดีต ปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยม และมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมในวิถีชีวิตปัจจุบันของชาวไทลื้ออยู่จริง

1.3.2 อำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน มีความสมบูรณ์ของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการขับลื้อ เนื่องจากมีช่างขับ ช่างเป่าที่มีความสามารถ ทั้งยังรักษารูปแบบของการขับแบบดั้งเดิมเอาไว้

ขั้นตอนการ

เป็นขั้นตอนของการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field work) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการวิจัยครั้งนี้และเป็นหัวใจหลักของการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Ethnomusicological Research) ลักษณะสำคัญของการวิจัยวิจัยทางมานุษยวิทยา คือ เป็นการแสวงหาความรู้จากการศึกษาพฤติกรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ การพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง โดยใช้หลักในการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การสังเกต (Observation)

การสังเกต คือ การเฝ้าดูอย่างเป็นระบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตในชุมชนชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน โดยมีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมสังเกตแบบสมบูรณ์แบบ (Complete participant) กล่าวคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง เหมือนกับเป็นคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ถึงความหมาย บทเพลง พิธีกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ในวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูล มี 2 ประเภท คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า ทั้งคำถามแบบเจาะจงและคำถามแบบปลายเปิด การสัมภาษณ์อีกประเภทหนึ่ง คือ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางมานุษยวิทยา เนื่องจากเป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการคือเทคนิคในการค้นหาคำตอบที่แท้จริง (Probe) จากความสำคัญของการสัมภาษณ์ งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อให้เหมาะสมกับวิธีการสังเกตที่เลือกใช้ในการศึกษา

3. การใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในการวิจัยทางมานุษยวิทยา มีความจำเป็น ต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ด้านโสตทัศนศึกษาช่วยเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามในครั้งนี้ได้แก่

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและการเขียนภาพร่าง (Sketch) รายละเอียดต่าง ๆ ที่เครื่องบันทึกภาพไม่สามารถบันทึกได้ เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่

- สมุดจดบันทึกสนาม
- แบบบันทึกข้อมูลนักดนตรี
- แบบบันทึกข้อมูลช่างขับ
- แบบบันทึกข้อมูลเครื่องดนตรี

3.2 เครื่องมือเก็บข้อมูลประเภทเสียง ใช้บันทึกข้อมูล 2 ประเภท คือ บันทึก การสัมภาษณ์บุคคล หรือข้อมูลที่ต้องการบันทึกอย่างละเอียดมากกว่าการจดบันทึก และบันทึก เนื้อหา แนวทำนองการขับลือ บันทึกแนวทำนอง ระบบเสียงของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลือ ได้แก่

- เครื่องบันทึกเสียงพกพาขนาดเล็ก (Mini Cassette recorder)
- แถบบันทึกเสียงคาสเซต (Cassette) แบบ Type 1
- ไมโครโฟนแบบไดนามิก (Dynamic)
- คอมพิวเตอร์แบบพกพา (Notebook)

3.3 เครื่องมือเก็บข้อมูลด้วยภาพ ใช้บันทึกภาพต่าง ๆ เช่น บันทึกการแสดงการขับลื้อ ในโอกาสต่าง ๆ บันทึกภาพกลุ่มบุคคลข้อมูล บันทึกภาพระเบียบ ประเพณีการขับลื้อ บันทึกภาพสังคม วัฒนธรรม ของชาวไทลื้อ บันทึกเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ เป็นต้น เครื่องมือเก็บข้อมูลด้วยภาพ ได้แก่

3.3.1 ภาพนิ่ง ใช้กล้องบันทึกภาพเลนส์เดี่ยวสะท้อนภาพ (SLR Camera) และ กล้องดิจิตอล (Digital Camera)

3.3.2 ภาพเคลื่อนไหว ใช้กล้องถ่ายภาพวิดีโอทัศนังดิจิตอล 8 มิลลิเมตร (8 MM. - Digital Television Camera)

การจัดเรียงข้อมูล

การจัดเรียงข้อมูล เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามมาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปวิเคราะห์ หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลภาคสนามแล้วได้จัดระบบข้อมูลทันทีเพื่อที่ว่าข้อมูลต่าง ๆ จะได้สมบูรณ์ที่สุด วิธีการจัดเรียงข้อมูลคือ การบันทึกข้อมูลดิบทั้งหมดลงในสมุด แล้วดำเนินการพิมพ์ข้อมูลดิบทั้งหมดตามหัวข้อต่าง ๆ ให้ย่อยที่สุดเพื่อให้สะดวกต่อการจัดหมวดหมู่ย่อย ๆ

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเสร็จภารกิจจากการศึกษาภาคสนามแล้ว ขั้นต่อไป คือ การนำข้อมูลที่ได้นั้น จำแนก แยกแยะ จัดระบบ จัดประเภทของข้อมูลตามลำดับก่อนหลัง แล้วตรวจสอบข้อมูลเพื่อป้องกันความผิดพลาด ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การตรวจสอบข้อมูล จำนวน 2 วิธี ได้แก่

1. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) คือ ตรวจสอบแหล่งที่มาของแหล่งเวลา โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกัน เรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งมาเปรียบเทียบกัน การตรวจสอบแหล่งสถานที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลต่างสถานที่ในคำถามเดียวกัน แล้วนำข้อมูลนั้นมาเปรียบเทียบ และแหล่งบุคคล ใช้วิธีตรวจสอบโดยการซักถามคำถามเดียวกันหลาย ๆ คน แล้วมาตรวจสอบดูว่าข้อมูลที่ได้มาจากแต่ละคนนั้นมีความสอดคล้องกันหรือไม่ ข้อมูลแตกต่างกันน้อยแค่ไหน เพื่อที่จะสามารถหาข้อสรุปได้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถาม จากนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบด้วย

หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบว่าครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์ลักษณะของการขับลื้อและคุณลักษณะทางดนตรีของการขับลื้อ วิเคราะห์แนวดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ

การศึกษาดนตรีของชาวไทลื้อ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา นอกจากศึกษาเรื่องราวทางวัฒนธรรม มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และเรื่องอื่น ๆ แล้ว จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ถ่ายทอดดนตรีในรูปของเสียงเป็นตัวโน้ต (Transcriptions) ด้วยระบบโน้ตสากลเพื่อให้มองเห็นภาพของเสียงดนตรีชัดเจน

นำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอผลงานวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการเขียนแบบพรรณนาและชาติพันธุ์วรรณลักษณ์ (Ethnographic) คือ การถ่ายทอดดนตรีที่อยู่ในรูปของเสียง ลงเป็นลายลักษณ์เพื่อให้สามารถรับรู้และเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น โดยนำเสนอผลจากการศึกษาในรูปแบบของรายงานการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

เวลาที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง “ข้อสอบ: กรณีศึกษาในอำเภอเชิงคำและอำเภอเชิงม่วน จังหวัดพะเยา” คือ มิถุนายน 2547 - กันยายน 2549

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องข้อสอบ: กรณีศึกษาในอำเภอเชิงคำและอำเภอเชิงม่วน จังหวัดพะเยา ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 15,000 บาท